

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-63>

УДК 330.3

Сидоров Олександр Анатолійовичкандидат економічних наук,
докторант кафедри девелопменту нерухомості,
фінансів, обліку та маркетингу,
Навчально-науковий інститут"Придніпровська державна академія будівництва та архітектури"
Українського державного університету науки і технологій
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3923-6611>**Oleksandr Sydorov**Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture
The Ukrainian State University of Science and Technologies

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

A METHODOLOGICAL APPROACH TO THE TYPOLOGY OF INNOVATIVE AND INFORMATIONAL CHANGES

Анотація. Стаття присвячена формуванню методичного підходу до типологізації інноваційно-інформаційних змін в національній економіці. Доведено, що інноваційно-інформаційні зміни, формуючи імпульси для якісних внутрішніх перетворень в національній економіці, набувають дедалі більшого значення на сучасному етапі її функціонування. Встановлено, що в наукових дослідженнях розглядається та активно використовується типологія як засіб пізнання. Доведено необхідність розробки методичного підходу до типологізації інноваційно-інформаційних змін як специфічного об'єкта дослідження, що враховував би специфіку даного об'єкта та дозволяв визначити типи інноваційно-інформаційних змін, спираючись на існуючі дослідження науковців в сфері їх класифікації. Розроблено методичний підхід до типологізації інноваційно-інформаційних змін в національній економіці. Доповнено принципи типологізації та відібрано типологічні ознаки типологізації інноваційно-інформаційних змін. Розроблений підхід ґрунтується на дотриманні розширеного переліку принципів типологізації та дає змогу ідентифікувати із застосуванням трендового та варіаційного аналізу типи змін, у відповідності до критеріїв типологізації.

Ключові слова: національна економіка, зміни, інновації, інформація, інноваційно-інформаційні зміни, класифікація, тип, типологія, типологізація.

Summary. The article is devoted to the formation of a methodical approach to the typology of innovative and informational changes in the national economy. It has been proven that innovative and informational changes, forming impulses for qualitative internal transformations in the national economy, are becoming more and more important at the current stage of its functioning. Modern scientific research in the field of typology is analyzed. It has been established that typology is considered and actively used in scientific research as a means of knowledge. The necessity of developing a methodical approach to the typology of innovative and informational changes as a specific object of research, which would take into account the specifics of this object and allow to determine the types of innovative and informational changes, based on the existing research of scientists in the field of their classification, is proven. A methodical approach to the typology of innovative and informational changes in the national economy has been developed. It has been proven that the main purpose of typology of innovative and informational changes in the national economy is the formation of an understanding of the existing situation in order to determine the guidelines for further actions in the field of ensuring innovative and informational changes. The proposed methodical approach involves the use of trend and variation analysis methods that meet the specified criteria for the typology of innovative and informational changes. The principles of typology were supplemented and the typological features of the typology of innovative and informational changes were selected. The developed approach is based on compliance with an extended list of principles of typology and makes it possible to identify, using trend and variation analysis, the types of changes in accordance with the typology criteria. Determining the types of innovative and informational changes will allow in the future, taking into account the quality and gradualness of innovative and informational changes, to establish to which type of orientation to innovative and informational changes the national economy of Ukraine belongs and to develop appropriate solutions in the field of their strategic support.

Keywords: national economy, changes, innovations, information, innovative and informational changes, classification, type, typology, typology.

Постановка проблеми. Інноваційно-інформаційні зміни набувають дедалі більшого значення в функціонуванні національної економіки нашої країни, формуючи імпульси для якісних внутрішніх перетворень. Така зростаюча роль інноваційно-інформаційних змін висуває перед сучасними науковцями специфічні дослідницькі завдання, одним з яких є здійснення типологізації змін, що дасть змогу більш чітко ідентифікувати типи інноваційно-інформаційних змін, притаманні національній економіці на сучасному етапі досліджень та створить підґрунтя для подальшої ідентифікації їхнього впливу на процеси, що в ній відбуваються. Вирішення цього завдання потребує розробки та застосування методичного підходу до типологізації інноваційно-інформаційних змін, який враховував би особливості здійснення типологічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Типологічні дослідження, сутність та особливості побудови типології та здійснення типологізації змін, зокрема, інноваційно-інформаційних, науковцями затронуто поверхнево, тому доцільно вивчити основні методологічні аспекти типологічних досліджень, що застосовуються в інших сферах наукового пізнання.

А. Фурман наголошує на тому, що типологічний підхід являє «сукупність методологічних процедур і відповідних їм мисленневих форм, зорієнтованих на розуміння складних явищ у їх структурній самодостатності, становленні та уособленні стосовно гетерогенного довкілля» [1, с. 182].

І. Попович вбачає у виокремленні типологічних особливостей запоруку акумулювання наукової інформації, спрощення її сприйняття [2, с. 67], а Д. Герилів вважає, що саме завдяки типології може бути виявлено тип явища як вища і найбільш узагальнена класифікаційна одиниця [3, с. 23].

У філософському енциклопедичному словнику типологія визначається як «засіб наукової класифікації за допомогою абстрактних теоретичних моделей (типів), в яких фіксуються найважливіші структурні або функціональні особливості досліджуваних об'єктів» [4, с. 638].

Класифікацію змін розглянуто такими дослідниками, як: Воронков К. (за ознаками: масштаб, джерело, якість та швидкість змін, вид кризової ситуації, рівень невизначеності та сутність, можливість управління змінами, їх характер) [5, с. 8], Грінченко Р. (за ознаками: рівень виникнення, функціональні напрями діяльності, цільова спрямованість, тип та спрямованість розвитку, до якого вони призводять, характер змін, фактори та ймовірність їх виникнення) [6, с. 224-225], Гарафонова О. (активні й пасивні; проактивні й реактивні; стрибкоподібні й поступові; загальні й локальні; короткострокові й довгострокові; фор-

мальні й неформальні; антикризові та організаційні) [7], Матусевич О., Чаркіна Т., Колінко К. (агресивні, інструкційні, корозійні та миротворчі) [8], Пічугіна Т., Ткачова С., Ткаченко О. (планові та ситуаційні зміни, класифікації за іншими ознаками) [9], Полянська А. (широкий перелік класифікаційних ознак на мікро-рівні) [10].

Ознаки класифікації змін за умови попередньої перевірки на відповідність принципам типологізації можуть бути покладені в основу типологічного дослідження інноваційно-інформаційних змін.

Таким чином, низкою авторів розглядається та активно використовується типологія як засіб пізнання, проте по відношенню до інноваційно-інформаційних змін має застосовуватися методичний підхід до типологізації, що враховував би їх специфіку, та дозволяв визначити типи таких змін на основі існуючих досліджень науковців в сфері їх класифікації.

Метою статті є розробка методичного підходу до типологізації інноваційно-інформаційних змін в національній економіці, що передбачає визначення принципів та критеріїв типологізації інноваційно-інформаційних змін, вибір типологічних ознак у відповідності до визначених критеріїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рухаючись від емпіричного нагромадження уявлень про певні об'єкти дослідження, множинність проявів їхніх ознак та властивостей, до їх теоретичного узагальнення та синтезу, дослідник розміщує досліджувані об'єкти у відповідності до визначеної ним закономірності.

Учені, які використовують в своїх роботах класифікацію та типологію, досить часто відзначають їх цінність в різних аспектах (онтологічному, гносеологічному, прогностичному). Вивчення певних об'єктів через визначення їхнього місця в певній типологічній системі дозволяє отримати більш змістовні, глибокі знання про них, що відображають зв'язки між окремими об'єктами.

Якщо розглядати особливість типології як виду систематизації наукового знання, то слід враховувати такі його особливості, як цілісність аналізу ознак, що визначають якісну своєрідність досліджуваних явищ, застосування критеріїв диференціації, що відображають внутрішню структуру об'єкта дослідження і взаємозв'язок між його елементами

З поняттям типології тісно пов'язані поняття типологізації (діяльність щодо висунення й обґрунтування типологічних моделей) та типифікації (застосування одержаних схем на практиці до аналізу реальних об'єктів).

На наш погляд, якщо типологія є сукупністю типів, на які поділяються об'єкти дослідження, то типологізація є безпосередньо процесом їх визначення та ідентифікації віднесення конкретного об'єкта до певного типу.

Подібної думки дотримується А. Фурман, за твердженням якого «типологізація як центральна логіко-методологічна процедура пошукування-з'ясування у системі усвідомленого здійснення типологічного підходу передбачає: а) відкриття того мінімуму сутнісних ознак, без якого аналізоване складне явище не спроможне існувати, розвиватися, різноаспектно вдосконалюватися; б) організацію цих ознак у вигляді «цілісного підґрунтя», або «точки відліку» для уможливлення типологізаційної роботи; в) далі розробку також ідеалізованої моделі, котра виконує роль універсального засобу – знаряддя в усіх типологічних процедурах і різноманітних напрямках пізнання; г) обов'язкове залучення особистості дослідника як суб'єкта пізнання і вчинення в цілісну картину досліджуваної дійсності» [1, с. 182].

Сутність типологізації як методу теоретичного дослідження полягає в змістовому узагальненні «конкретних знань», отриманих дослідником під час вивчення того чи іншого явища (предмета пізнання).

Саме тому в основі типологізації лежить виявлення схожості, відмінностей та спільності (тобто – узагальнення) сукупності явищ, виділених у ході дослідження, а потім – ідентифікація (тобто – узагальнення нового рівня) з ідеалізованою моделлю досліджуваного явища.

Ідеалізована модель являє собою попереднє теоретичне з'ясування сутності предмета дослідження, яке має прогностичний характер. Це означає, що саме ідеалізована модель стає засобом конкретизації та доповнення первинного визначення предмета.

Методичний підхід до типологізації інноваційно-інформаційних змін наведений на рисунку 1. Запропонований підхід до типологізації інноваційно-інформаційних змін національної економіки включає: формулювання мети типологізації, визначення принципів типологічного дослідження, вибір та обґрунтування класифікаційних ознак для типології об'єктів – типологічних ознак, формування бази типологізації, вибір методів систематизації і аналізу, виявлення основних типотворюючих критеріїв, безпосередню побудову типологізації об'єктів на основі виявлених критеріїв.

Враховуючи той факт, що будь-яка наукова діяльність не повинна бути самоціллю, вона має орієнтуватись на досягнення певної конкретної мети. Якщо говорити про типологізацію інноваційно-інформаційних змін, то основною метою її здійснення є формування розуміння існуючої ситуації для визначення орієнтирів подальших дій в сфері забезпечення інноваційно-інформаційних змін.

Тобто, типологізація інноваційно-інформаційних змін виступає одним з інструментів ситуацій-

ного орієнтування, яке є запорукою розробки найбільш дієвих заходів в сфері забезпечення змін, орієнтованих на покращення результатів функціонування національної економіки в цілому.

Важливо при типологізації інноваційно-інформаційних змін визначитись з принципами її здійснення. На наш погляд, досить змістовний опис таких принципів наведений в роботі Д. Герилів, який виділяв принцип єдності підстав, принцип відповідності, принцип безперервності, принцип взаємного заперечення [3, с. 24].

По відношенню до інноваційно-інформаційних змін такі принципи можуть бути визначені наступним чином:

1) Принцип єдності підстав

Даний принцип передбачає не допущення змішування ознак, виділення в межах однієї типологізації типів виключно за однією ознакою. Тобто, важливо дотримуватись чистоти визначених типів інформаційно-інноваційних змін.

2) Принцип відповідності.

Даний принцип передбачає врахування всіх можливих варіацій вибраної підстави, відповідність сукупного обсягу типів різноманітності змін за даною ознакою. На основі дотримання даного принципу може бути забезпечено повне охоплення досліджуваного явища в його різноманітті.

3) Принцип безперервності.

Даний принцип передбачає послідовне виділення типів без ігнорування найближчих ланок одного порядку. Дотримання цього принципу дозволить врахувати всі можливі значення типологічного критерію та в подальшому створить підґрунтя для розробки більш адекватних ситуації рекомендацій по забезпеченню інноваційно-інформаційних змін.

4) Принцип взаємного заперечення.

Даний принцип передбачає чітке розмежування меж типами за вибраною основою, не допускаючи, щоб вони перетинались. Тобто типологізація інноваційно-інформаційних змін має здійснюватись таким чином, щоб тип змін можна було чітко ідентифікувати на підставі обраного критерію.

Але на нашу думку цей перелік принципів може бути доповнений такими принципами як:

5) Принцип критеріальності. Сутність цього принципу полягає в необхідності проведенні типологізації змін у відповідність до встановленого критерію.

Цей принцип дозволяє чітко формалізувати процес віднесення об'єкту (процесу, явища) до певного типу за окремою типологічною ознакою, уникнути невизначеності та неоднозначності при ідентифікації типологічної їх приналежності.

6) Принцип незмінності умов (автономності).

Завдяки цьому принципу зберігається можливість застосування розробленої типологізації

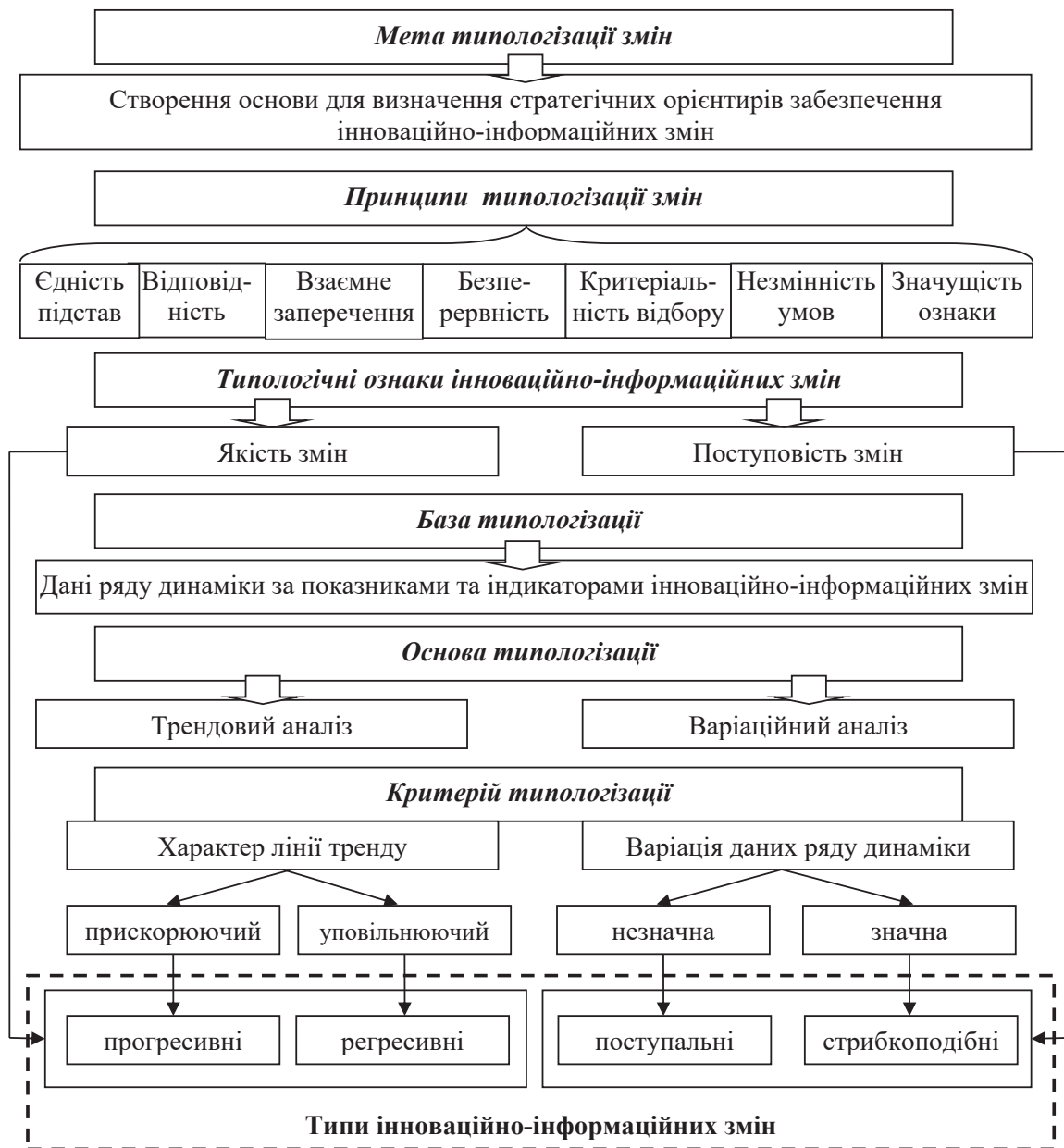

Рисунок 1 – Методичний підхід до типологізації інноваційно-інформаційних змін національної економіки
Джерело: побудовано автором

по відношенню до змін незалежно від впливу зовнішніх чинників. Важливість дотримання цього принципу особливо актуальна в умовах динамічного, турбулентного середовища, адже дозволяє застосовувати поділ змін на типи безвідносно до умов, в яких вони відбуваються на підставі обраних типологічних ознак.

7) Принцип значущості ознаки – використання найбільш значущих ознак, що відбивають сутність змін

У цьому принципі міститься орієнтація на виявлення особливостей і базових ознак, що детермінують орієнтацію змін.

Після виокремлення та доповнення принципів на типологізації переходимо до процесу вибору

типологічних ознак. Ознаки, за якими здійснюється типологізація інноваційно-інформаційних змін або типологічні ознаки обираються з числа класифікаційних ознак. При цьому, типологічні і класифікаційні ознаки використовуються на окремих етапах аналітичного дослідження інноваційно-інформаційних змін

При виборі типологічних ознак доцільно керуватися тим, чи відповідає класифікаційна ознака принципам типологізації. Зважаючи на те, що типологічними ознаками можна вважати лише ті, які відіграють системоутворювальну роль, тобто здатні пояснити максимальну кількість інших ознак і зумовлюють цілісність досліджуваних явищ, нами здійснено аналіз груп класифікацій-

них ознак з метою обрання тих, що відповідають принципам типологізації.

Серед виокремлених ознак інформувально-коригувальні ознаки класифікують інноваційно-інформаційні зміни залежно від проявів впливу на них певних внутрішніх та зовнішніх умов. В свою чергу змістовно-дійові ознаки використовуються для класифікації змін з точки зору дій суб'єкта, що приймає рішення та здійснює певні дії в сфері забезпечення їх подальшого перебігу. Тобто ці ознаки не відповідають такому принципу типологізації як незмінність умов.

Розглядаючи орієнтувально-векторні ознаки, слід зазначити, що ознака істотності змін є рівневою класифікаційною ознакою, адже істотність змін визначається на підставі кількісного оцінювання змін, що дає змогу встановити чи є зміни значні (суттєвими), помірними або незначними. Розмежування змін на основі кількісного оцінювання дозволяє визначити досягнутий рівень інноваційно-інформаційних змін, але при цьому інші сутнісні характеристики цих змін можуть варіюватися, тому здійснювати типологізацію змін на основі даної класифікаційної ознаки є недоцільним з точки зору принципу значущості ознаки.

Здійснення типології змін за їх характером потребує додаткового дослідження чинників (екстенсивних чи інтенсивних), що спричинили такі зміни, що є важко виконуваним завданням через відсутність вихідних даних для такої поглибленої оцінки. При цьому, слід врахувати, що, незважаючи на наявність такого погляду на класифікацію змін, в сучасному світі більшість трансформацій відбувається за одночасного впливу в тому чи іншому ступені чинників екстенсивного та інтенсивного характеру в тому чи іншому ступеню. Крім того, типологізація за цією ознакою суперечить принципу незмінності умов (автономності), тобто типологізація за даною ознакою буде прив'язана до конкретних умов та при будь-якій їх зміні має переглядатись. Отже включення даної ознаки до числа типологічних недоцільно саме через її невідповідність даному принципу типологізації.

Таким чином, пропонується для типології інноваційно-інформаційних змін використовувати такі орієнтувально-векторні ознаки, як якість змін та поступовість змін. Ці ознаки повною мірою відповідають принципам типологізації та дають змогу ідентифікувати типи змін, базуючись на їх значущих характеристиках.

Базу для здійснення типологізації складають дані ряду динаміки за показниками та індикаторами інноваційно-інформаційних змін. саме на основі даних рядів динаміки може бути проведений відповідний аналіз, який дозволить дійти висновку до якого типу належать інноваційні чи інформаційні зміни в певній сфері, чи інноваційні та інформаційні зміни в цілому.

Важливим з методологічної точки зору завданням є визначення методів дослідження, на яких буде ґрунтуватись типологізація інноваційно-інформаційних змін.

Процес проведення типологізації повинен відповідати погодженим вимогам, тобто поставленій меті та проводитися за допомогою методів, придатність яких для конкретного застосування було перевірено або попередньо доведено. Процес установаження аналітичних вимог та підтвердження того, що можливості даного методу відповідають поставленому завданню є валідацією методу. Невід'ємною частиною цього процесу є представлення характеристик методів, що пропонуються до застосування.

При цьому, для виявлення, чи є зміни прогресивними чи регресивними, варто провести трендовий аналіз та визначити, які тенденції притаманні показникам, що такі зміни описують. Щодо визначення поступовості змін, то для визначення типу змін за даною ознакою може бути використано варіаційний аналіз, адже саме показник варіації свідчить про наявність чи відсутність різких перепадів показників, що описують зміни.

Для індикаторів інноваційних та інформаційних змін та зведених показників зважаючи на поставлену мету визначення типу показників за поступовістю важливо узагальнити вплив варіабельності кожного показника, тож, саме з цією метою запропоновано враховувати середньозважений коефіцієнт варіації, який враховує, з одного боку, варіацію вихідних показників, а з іншого боку, – варіацію стандартизованих значень. Цей показник визначається за формулою середньої геометричної зваженої із застосуванням відповідних вагових коефіцієнтів.

Критерієм віднесення інноваційно-інформаційних змін до певного типу за першою типологічною ознакою (якість змін) виступає характер лінії тренду. За умови, що лінія тренду, побудована за даним показником має висхідний характер, то можна стверджувати, що зміни є прогресивними, в іншому разі (якщо лінія тренду має низхідний характер) – регресивними.

Критерієм типологізації інноваційно-інформаційних змін за ознакою поступовості є значення коефіцієнту варіації показників (індикаторів), що дані зміни характеризують. За умови значної варіації можна говорити про стрибкоподібні зміни, а за умови незначною – про зміни поступальні.

Висновки. Таким чином, було побудовано методичний підхід до типологізації інноваційно-інформаційних змін, що ґрунтується на дотриманні розширеного переліку принципів типологізації та дає змогу ідентифікувати із застосуванням трендового та варіаційного аналізу типи змін, у відповідності до критеріїв типологізації.

На основі результатів проведеної оцінки можуть бути визначені типи інноваційно-інформаційних змін, що дозволить в подальшому, враховуючи якість та поступовість інноваційно-інфор-

маційних змін, визначити тип орієнтованості національної економіки на інноваційно-інформаційні зміни та розробити відповідні рішення в сфері їх стратегічного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.
2. Попович І.С. Типологічні особливості очікувань *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки*, 2014. Вип. 1. Т. II. С. 64–70
3. Герилів Д.Ю. Поняття, принципи і види типології форми держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*, 2013. Вип. 21. Ч. 1. Т. 1. С. 21–24.
4. Шинкарук В.І. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
5. Воронков Д.К. Управління стратегічними змінами щодо інноваційного розвитку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*, 2009. № 6. Т. 3. С. 7–11.
6. Грінченко Р.В. Класифікація змін у діяльності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2017. № 12. С. 223–226. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/37.pdf (дата звернення: 06.09.2024).
7. Гарафонова О.І. Управління змінами: теорія, методологія та практика: монографія. Київ : КНУТД, 2014. 364 с.
8. Матусевич О.О., Чаркіна Т.Ю., Колінько К.Г. Сутність змін і управління змінами на підприємстві та їх необхідність на залізничному транспорті. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6742> (дата звернення: 06.09.2024).
9. Пічугіна Т.С., Ткачова С.С., Ткаченко О.П. Управління змінами: навч. пос. Харків : ХДУХТ, 2017. 226 с.
10. Полянська А.С. Ідентифікація змін зовнішнього середовища як необхідна умова удосконалення діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5927> (дата звернення 06.09.2024).

References:

1. Furman A. V. (2016) *Idea i zmist profesiinoho metodolohuvannia : monohrafiia* [The idea and content of professional methodology: monograph]. Ternopil: TNEU. (in Ukrainian)
2. Popovych I. S. (2014) *Typolohichni osoblyvosti ochikuvan* [Typological features of expectations]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii: psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: psychological sciences*, vol. 1, no. II, pp. 64–70. (in Ukrainian)
3. Heryliv D.Iu. (2013) *Poniattia, pryntsyipy i vydy typolohii formy derzhavy* [Concepts, principles and types of typology of the state form.]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Pravo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Law series*, vol. 21, p. 1, no. 1, pp. 21–24. (in Ukrainian)
4. Shynkaruk V. I. (2002) *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys. (in Ukrainian)
5. Voronkov D. K. (2009) *Upravlinnia stratehichnyimi zminamy shchodo innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva* [Management of strategic changes regarding the innovative development of the enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, vol. 6, no. 3, pp. 7–11. (in Ukrainian)
6. Ghrinchenko, R. V. (2017) *Klasyfikacija zmin u dijalnosti pidpriemstv* [Classification of changes in enterprise activity]. *Ekonomika ta suspiljstvo – Economy and society*, no. 12, pp. 223–226. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/37.pdf (in Ukrainian)
7. Gharafonova, O. I. (2014) *Upravlinnja zminamy: teorija, metodologhija ta praktyka* [Change management: theory, methodology and practice]. Kyiv: KNUTD. (in Ukrainian)
8. Matusевич, O. O., Charkina, T. Ju., Kolinjko, K. Gh. (2018) *Sutnistj zmin i upravlinnja zminamy na pidpriemstvi ta jikh neobkhdnistj na zaliznychnomu transporti* [The essence of changes and change management at the enterprise and their necessity in railway transport]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6742> (in Ukrainian)
9. Pichughina, T. S., Tkachova, S. S., Tkachenko, O. P. (2017) *Upravlinnja zminamy* [Change management]. Kharkiv: KhDUKhT. (in Ukrainian)
10. Poljansjka, A. S. (2017) *Identyfikacija zmin zovnishnjogho seredovyshha jak neobkhdna umova udoskonalennja dijalnosti pidpriemstva* [Identification of changes in the external environment as a necessary condition for improving the company's activities]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5927> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 13.09.2024